FILOLOGIA ȘI ISTORIA SOVIETICĂ MOLDOVENEASCĂ – DIVERSIUNE ȘTIINȚIFICĂ CU SUPORT IDEOLOGIC ȘI GEOPOLITIC

Doctor habilitat în filologie **Vasile BAHNARU**
Institutul de Filologie al AȘM

MOLDOVAN SOVIET PHILOLOGY AND HISTORY – SCIENTIFIC DIVERSION WITH IDEOLOGICAL AND GEOPOLITICAL SUPPORT

Summary. This article raises for discussion the legitimacy of ASM's 70 years jubilee celebration. There are analyzed the ways of interpreting the language, the literature and the history of Moldovan Romanians in the Soviet period and we conclude that it would be a sacrilege in relation to those who have been subjected to reprisals, executions, imprisonments, deportations and humiliations because they have defended the scientific truth. The article shows that philology, history and humanities were in Soviet times, obedient slaves of the Soviet ideology and regime and often the results were some diversions or even scientific perversions.

Keywords: literary language, dialect, speech, Romanian language – "Moldovan language", Romanian people – "Moldovan people", linguistic theory, literary heritage, scientific diversion, scientific truth , ethnogenesis, national policy, occupation, liberation, right to self-determination, national history, geopolitics, strategy, national interest.

Rezumat. Articolul ia în discuție legitimitatea celebrării jubileului de 70 de ani ai AȘM și, analizând modalitățile de interpretare a limbii, literaturii și istoriei românilor moldoveni în perioada sovietică, ajunge la concluzia că ar fi un sacrilegiu în raport cu cei care au fost supuși represaliilor, execuțiilor, întemnițărilor, deportărilor și umilințelor pentru că au susținut adevărul științific și că filologia, istoria și științele umanistice erau, în perioada sovietică, sclavi obedienți ai ideologiei și ai regimului sovietic, iar rezultatele acestora erau, de cele mai multe ori, niște diversiuni sau chiar perversiuni științifice.

Cuvinte-cheie: limbă literară, dialect, grai, limbă română – „limbă moldovenească", popor român – „popor moldovenesc", teorie lingvistică, moștenire literară, diversiune științifică, adevăr științific, etnogeneză, politică națională, ocupație, eliberare, drept la autodeterminare, istorie națională, geopolitică, strategie, interes național.

0. Se pare că, de la o vreme încoace, Academia de Științe a Moldovei se află într-un ritm alert de preparative febrile pentru a celebra 70 de ani de la constituirea ei. Într-adevăr, la 12 iunie 1946 Consiliul de Miniștri al RSSM și Biroul CC al PC (b) din Moldova a adoptat Hotărârea nr. 583 „Cu privire la crearea Bazei Moldovenești de cercetări științifice a Academiei de Științe a URSS în or. Chișinău", hotărâre adoptată în urma deciziei din 11 martie 1946 a Guvernului URSS de a organiza la Chișinău Baza de cercetări științifice a AȘ a URSS. Aceasta în anul 1949 a fost transformată în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS, pentru ca la 2 august 1961, în urma Hotărârii Guvernului URSS „Cu privire la crearea Academiei de Științe a RSS Moldovenești" din 26 iulie 1960 și a hotărârii similare a CC al PC din Moldova, Prezidiului Sovietului Suprem al RSS Moldovenești și Consiliului de Miniștri al RSS Moldovenești din 29 noiembrie 1960, să fie inaugurată Academia de Științe a RSS Moldovenești.

Așadar, este oare justificat ca noi, comunitatea științifică din Republica Moldova, să celebrăm 70 de ani de la înființarea Academiei de Științe a Moldovei? Academia de Științe a RSS Moldovenești, din ziua instituirii ei, 12 iunie 1946, și până la 27 august 1991, ziua Declarației de Independență a Republici Moldova, a fost o Academie națională, a apărat ea interesele poporului nostru, s-a aflat în serviciul națiunii noastre? Nu mă pronunț asupra situației din domeniul științelor exacte, naturale etc., destinul științelor socio-umane însă (filologia, istoria, cultura în general) a fost în permanență în vizorul conducerii sovietice de partid și de stat, a constituit obiectivul lor principal în acțiunea de dirijare ideologică a societății.

Am toată convingerea că numai după 27 august 1991 am putea începe să vorbim despre o Academie cu adevărat națională, aflată în serviciul națiunii române din Republica Moldova, argument plauzibil servind faptul că întreaga comunitate științifică s-a pronunțat

BDD-A29265 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

de nenumărate ori (în special, în 1994 și 1996) în chestiunea denumirii corecte a limbii noastre, cerând ca articolul 13 din Constituție să fie redactat în conformitate cu adevărul științific, urmând a fi formulat în felul următor: „Limba de stat (oficială) a Republicii Moldova este limba română". În pofida acestui fapt, Constituția Republicii Moldova (Titlul I, art. 13/1) stipulează că „Limba de stat a Republicii Moldova este limba moldovenească, funcționând pe baza grafiei latine".

În fine, problema recunoașterii și promovării adevărului științific, adică recunoașterea oficială a glotonimului **limbă română** a fost soluționată pozitiv. Astfel, Curtea Constituțională a Republicii Moldova a examinat, la 5 decembrie 2013, sesizarea privind interpretarea art. 13 din Constituție și a decis că textul din *Declarația de Independență* prevalează în raport cu textul din Constituție. În baza acestei constatări, s-a precizat că limba română este limba de stat a Republicii Moldova, deoarece acesta este termenul precizat în *Declarația de Independență a Republicii Moldova*. Comunitatea noastră științifică, savanții AȘM sunt în drept să se mândrească că la obținerea victoriei în problema denumirii limbii noastre și-au adus și ei o contribuție care a fost, în mare parte, decisivă la formularea acestei decizii a Curții Constituționale.

1.0. O altă problemă de suprafață, dar care ține de competența istoricilor, este cea privind modul de interpretare a evenimentelor din 1812, 1918 și 1940 [1]. Cum interpretăm aceste evenimente? Dacă le abordăm de pe poziția călăului (Rusia țaristă, URSS), 1812 și 1940 sunt anii eliberării Basarabiei de sub dominația turcă și de sub ocupația româno-burgheză, iar în anul 1918 a avut loc ocupația Basarabiei de România Regală, în timp ce de pe poziția victimei (a românilor basarabeni), 1812 și 1940 sunt anii când Basarabia a fost ocupată, „ruptă din trupul țării" prin violență de către Rusia țaristă, iar anul 1918 a fost anul Marii Uniri, de revenire a Basarabiei la „trupul țării" [2].

Și de această dată istoricii AȘM și majoritatea cercetătorilor universitari au interpretat evenimentele respective din perspectiva interesului național românesc și din cea a adevărului științific.

Astfel, atât filologii, cât și istoricii onești, aflați în serviciul propriului popor, și-au expus poziția în problema caracterului și denumirii limbii noastre și în modul de caracterizare a evenimentelor de la 1812, 1918 și 1940, iar o eventuală poziție contrară nu aparține decât „savanților" aflați în serviciul unor puteri străine, ostile neamului nostru. Tocmai din aceste considerente promovarea unei istorii antiromânești, a unor pseudoteorii lingvistice confecționate în birourile inamicilor noștri este un fariseism și o minciună, o abatere gravă și condamnabilă de la adevărul științific, chiar o diversiune științifică.

1.1. Pentru a ne explica poziția noastră negativă față de perspectiva aniversării AȘM, este necesar să realizăm o retrospectivă istorică și filologică asupra destinului implacabil al românilor basarabeni.

Imediat după ocuparea Basarabiei în 1812, autoritățile țariste instalate în Basarabia, deși nu au interzis utilizarea sintagmei *limbă română*, preferau să facă uz, în administrația publică, de sintagma *limbă moldovenească* [3], mai ales după Unirea Principatelor Române din 1859, pentru a neutraliza o eventuală aspirație de Unire a basarabenilor cu România, adică din considerente politice. Odată cu anularea autonomiei Basarabiei (1828), limba rusă treptat a înlocuit definitiv limba română în administrație, școală și biserică. În ajunul Primului Război Mondial, populația vorbitoare de limba română (numită așa și de lingviștii, etnografii, inclusiv de politicienii ruși), formată mai ales din țărani neștiutori de carte, avea doar o identitate locală și religioasă – situație determinată de faptul că majoritatea românilor basarabeni nu a cunoscut secolul al XIX-lea al naționalităților și, cu excepția Basarabiei meridionale între 1856–1878, nu a participat la constituirea statului național unitar român, fiind privați de dreptul de a-și manifesta componentele fundamentale ale identității sale, fapt ce are repercusiuni grave asupra conștiinței lor naționale până în prezent.

Țarismul a promovat în Basarabia din perioada 1812–1918 o politică de deznaționalizare, având drept scop declarat „identificarea provinciilor cucerite cu statul cuceritor". În această ordine de idei este edificatoare opinia lui F. Vighel, viceguvernator al Basarabiei (1824–1826): „Am ferma convingere că pentru a cârmui în liniște provinciile cucerite, trebuie să le identificăm cu statul cuceritor, căci altfel ele vor slăbi puterea. Aici nu mai avem nevoie de argumente. Marii cuceritori – Friedrich, Ecaterina, Napoleon – procedau la fel" [4]. Tocmai din aceste considerente erau editate manuale și dicționare rus-române urmărindu-se doar studierea aprofundată a limbii ruse și „înrădăcinarea în Basarabia a unui dialect apropiat limbii slave" [5].

1.2. Dacă țarismul promova „opera lui de eliberare" prin înăbușirea spiritului național, prin interzicerea limbilor naționale, Puterea Sovietică a elaborat o strategie perfidă de deznaționalizare, adoptând o politică națională remarcabilă prin ambiguitatea ei, care întrunea (simultan sau succesiv) rusificarea, internaționalismul și susținerea naționalismelor locale.

Se știe că, inițial, după Unirea din 1918 a Basarabiei cu patria-mamă, România, Rusia Sovietica a încer-

BDD-A29265 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

cat sa redobândească Basarabia prin metode politico-diplomatice, considerându-se moştenitor de drept al teritoriului dintre Prut şi Nistru, anexat de Imperiul ţarist în 1812. Dar, convingându-se că această cale nu avea sorţi de izbândă, a creat o formaţiune pseudostatală – RASS Moldovenească, în cadrul Ucrainei sovietice, care avea misiunea să exercite influenţă asupra românilor basarabeni în vederea recucerii şi sovietizării Basarabiei, urmărind, în perspectivă, bolşevizarea României şi a Balcanilor.

Formată în 1924, RASSM a devenit poligon de experimentare a tezelor bolşevice vizând deznaţionalizarea românilor, ştergerea memoriei româneşti şi inventarea unei noi limbi şi a unui „nou popor, moldovenesc", diferit de românii din dreapta Prutului. Totodată, crearea RASSM a reprezentat nu numai un jalon important în destinul românilor din Basarabia şi Transnistria, dar şi în destinul tuturor românilor, evenimentul respectiv individualizându-se prin semnificaţia sa contradictorie, mai ales din cauza consecinţelor imediate, dar şi efectelor de perspectivă. Astfel, constituirea RASSM dispune şi de o particularitate pozitivă: crearea unui stat românesc (moldovenesc) pe un teritoriu unde acesta nu a existat niciodată şi ca urmare, contrar adevăratelor intenţii ale Moscovei, acest stat a contribuit, într-o anumită măsură, la conservarea şi emanciparea elementului românesc (moldovenesc) într-o zonă unde acesta era pe cale de dispariţie.

De altfel, actualul stat Republica Moldova îşi „datorează" existenţa tocmai constituirii RASSM. Consecinţele negative ale acestui eveniment sunt însă mai numeroase, mult mai complicate şi mai complexe: includerea în componenţa RASSM a unor raioane aproape în exclusivitate ucrainene a transformat grupul etnic de moldoveni dintr-un grup majoritar în unul minoritar, fapt ce a contribuit la accelerarea procesului de deznaţionalizare şi de asimilare a moldovenilor. În acelaşi timp, impunerea unui jargon grotesc artificial şi rusificat nu urmărea altceva decât crearea unei pseudo-conştiinţe „naţionale", această politică antiromânească devenind laitmotivul propagandei sovietice oficiale în relaţiile dintre România şi URSS. Aşadar, procesul de înstrăinare între români, început la 1812, obţine acum cote maxime. Să reţinem că obiectivele strategice ale Rusiei erau strâmtorile Bosfor şi Dardanele, dominarea asupra Balcanilor, iar Basarabia servea drept un culoar geopolitic şi strategic pentru a pătrunde, prin Dobrogea, în Balcani, realizându-se astfel dezenclavizarea Rusiei care, prin Balcani şi prin strâmtori, putea accede la mările calde. Cu alte cuvinte, intenţiile geopolitice şi strategice ale URSS constituiau o diversiune politică şi militară la adresa României.

Prin urmare, Rusia Sovietica a încercat, iniţial, să redobândească Basarabia prin metode politico-diplomatice, dar după ce s-a convins că această cale nu are sorţi de izbândă, a fost creată, în Transnistria, o formaţiune pseudostatală: Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM), prin care se dorea promovarea expansionismului bolşevic având misiunea să exercite influenţă asupra românilor basarabeni în vederea recuceririi şi sovietizării Basarabiei, urmărind, în perspectivă, bolşevizarea României şi cucerirea Europei.

1.2. În perioada de constituire a RASSM s-au evidenţiat două tendinţe diametral opuse: una prevedea promovarea limbii române, chiar dacă o numeau „moldovenească", în calitate de limbă oficială şi de studii în RASSM (cei mai mulţi adepţi ai acestei opinii regăsindu-se în sânul emigranţilor români stabiliţi la Moscova), iar alta se pronunţa pentru a pune la baza limbii noii autonomii graiul din zona oraşului Balta, scris cu litere ruseşti (majoritatea acestora fiind la Odessa şi la Tiraspol). În acest context, este interesant să amintim că, în Tezele elaborate în Ucraina la începutul anului 1924 cu privire la principiile organizării învăţământului moldovenesc în RASSM, se optează fără echivoc pentru glotonimul limbă română şi pentru scrierea cu alfabet latin a limbii vorbite de moldovenii din guberniile Odessa, Podolsk, Ekaterinoslav şi Donețk. Tezele recomandă următoarele: „în situaţia actuală a moldovenilor ni se pare raţional din punct de vedere politic şi cultural să se treacă – pentru dezvoltarea şi educarea lor – la alfabetul latin şi la limba română ca fiind o limbă mai dezvoltată din punct de vedere cultural" [6].

În definitiv, a învins curentul proletcultist sau autohtonist, întrucât politica lingvistică şi culturală era dominată de tratamentul sociologist-vulgar al caracterului de clasă al culturii, inclusiv al limbii. Anume această atitudine a contribuit la includerea limbii în categoria limbilor neografe, RASSM devenind un poligon al marrismului (de la numele lingvistului sovietic N.A. Marr) unde pseudo concepţia „două clase – două ideologii", „două limbi – două literaturi" a fost dusă până la absurd. Astfel, crearea RASSM a declanşat crearea „poporului moldovenesc" şi a „limbii moldoveneşti" în opoziţie cu poporul român şi limba română.

Comisarul poporului pentru educaţie în RASSM între 1928–1930, Pavel Chioru, sublinia importanţa politică a lingvisticii la malurile Nistrului, care îşi pierdea astfel calitatea de ştiinţă, devenind un simplu instrument politic. El susţinea că limba română standardizată la Bucureşti era sub controlul burgheziei române, fiind orientată către limba franceză, şi era de

BDD-A29265 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

părerea că amestecul de limbă obţinut astfel nu putea fi înţeles de populaţia Basarabiei. Diferenţele dintre graiurile limbii române deveneau astfel pentru Pavel Chioru elemente ale luptei de clasa: „Putem folosi aceste diferenţe dintre limba clasei conducătoare şi limba clasei exploatate, dacă nu pierdem din vedere aspectele politice ale pronunţiei noastre” [7].

Eforturile pentru inventarea unei „limbi moldoveneşti” separate de limba română au continuat prin publicarea unei prime gramatici a acestei limbi de către Leonid Madan, şeful secţiei de lingvistică din cadrul Comitetului Ştiinţific Moldovenesc al RASSM. În introducerea la gramatica sa, Leonid Madan susţinea că „limba moldovenească” evoluase de-a lungul secolelor ca un amestec al limbii latine şi al limbilor triburilor băştinaşe, iar influenţele triburilor migratoare (polonezi, turci, ucraineni şi ruşi) au dus la apariţia unui „popor moldovenesc” care vorbeşte o „limba moldovenească” distinctă. În sprijinul acestor afirmaţii lingvistice, Leonid Madan aduce argumente antropometrice, afirmând că moldovenii au „o structură craniană alungită” în vreme ce românii au „capete rotunde” (!).

Pentru a-i asigura un fundament ştiinţific elucubraţiilor sale şi pentru a le justifica din punct de vedere practic, în toamna anului 1926, în capitala RASSM, or. Balta, „începe să funcţioneze Comitetul Ştiinţific Moldovenesc” (un fel de Academie de Ştiinţe, pe atunci), „căruia îi revine sarcina de a cerceta şi realiza problemele principale legate de dezvoltarea culturii poporului moldovenesc”, având „printre chestiunile, care se cereau studiate şi rezolvate ştiinţificeşte” moştenirea literară, „deşi accentul principal în activitatea acestui for cădea, în primul rând, pe unele aspecte practice ale limbii şi învăţământului public” [8]. Ca urmare, în 1926, un grup de intelectuali proletari, în frunte cu „cel mai cunoscut lingvist al epocii”, L.A. Madan, şcolit la Kiev, şi-a început activitatea de elaborare a normelor „limbii moldoveneşti”. Ca bază a „noii” limbi literare a luat graiul popular al moldovenilor transnistreni, ucrainizat şi rusificat, decretând: „Limba moldovenească, în care grăieşti amu norodu moldovnesc, este limbî sînistătătoari, diosăghitî di limba românească, şi sî diosăgheşti şî di limba tuturor cărţîlor moldovneşti, tipăriti păn la organizarea RASSM”. Într-un articol publicat la 24 noiembrie 1926 în oficiosul *Plugarul Roş* din RASSM, L.A. Madan proclamă: „Nu oaminii grăiesc după vr’o gramaticî anumitî, dar gramatica s’alcătuieşti după vorba oamenilor… Gramatica pentru om, dar nu omul pentru gramaticî”, astfel ca aceasta să fie „cât mai uşoarî şi mai înţăleasî di masîli largi” [9].

Mai mult, fiind etichetată drept o limbă neografă, un autor rus, într-o trecere în revistă a politicii culturale din RASSM, afirmă că limba moldovenească şi literatura ei sunt încă în stadiul „acumulărilor primitive” de forţe culturale; din cauza nivelului scăzut de dezvoltare în perioada ţaristă, cultura moldovenească a fost, mai mult decât în orice parte a uniunii, un adevărat „copil al revoluţiei din octombrie” [10]. Totodată, limba „moldovenească” era considerată, de angajaţii politici ai Comitetului Ştiinţific Moldovenesc, drept o limbă est-slavă, formată în urma unei „simbioze” a elementelor geto-dace cu elementele limbilor est-slave.

1.3. De altfel, toate invenţiile pretins teoretice în probleme de limbă, de etnogeneză şi de istorie a românilor moldoveni au fost elaborate în conformitate cu prescripţiile teoretice ale lui V. Lenin. Astfel, marele terorist din secolul al XX-lea, ideologul bolşevic şi adeptul revoluţiei mondiale, V.I. Lenin, afirma, inspirându-se din literatura filosofică a vremii, că în situaţia în care teoremele matematice ar contraveni intereselor de partid, acestea ar fi declarate ca fiind false, contrafăcute, eronate. Aşadar, teoriile, care în mod sistematic nu admit nicio contradicţie şi sunt confirmate prin probe evidente constatate empiric, sunt declarate pseudo-ştiinţifice şi capătă, consideră Karl Popper, datorită unor interese de grup, fanatismului sau nepăsării – un caracter ideologic [11], aşa cum a procedat V.I. Lenin. Fidel părintelui lor ideologic, tocmai în acest mod au procedat falsificatorii istoriei noastre naţionale şi plăsmuitorii „limbii moldoveneşti” şi ai „poporului moldovenesc”, acordând unor teorii false statutul de adevăr ştiinţific, comiţând o fraudă de drept comun, numită în popor minciună. Adevărul despre istoria, limba şi identitatea poporului nostru se bazează pe ştiinţa istorică, lingvistică şi etnologie, ei, ideologii sovietici, în schimb, au pus la baza pseudoteoriei lor interesele imperiale ale Rusiei Sovietice, preocupările de partid şi intenţiile geopolitice, strategice, ideologice şi militare.

1.4. După doar câţiva ani s-a ajuns la constatarea că „limba moldovenească” creată în laboratoarele Comitetului Ştiinţific Moldovenesc este pur şi simplu neinteligibilă. În mod oarecum surprinzător, printr-o rezoluţie adoptată la 2 februarie 1932, Biroul Comitetului Regional din Moldova al Partidului Comunist (b) din Ucraina aprobă „trecerea RASSM la alfabetul latin” şi editarea clasicilor marxism-leninismului (Marx, Lenin, Stalin) în „limba moldovenească”. Născocirile lingvistice ale grupului Madan sunt respinse, reproşându-i-se printre altele că nu a introdus în noul vocabular „cuvintele create de revoluţie”, precum *colhoz*, *orânduială colhoznică* sau *Puterea Sovietică* şi în scurtă vreme s-a acceptat alfabetul latin şi formele limbii române literare în RASSM [12], păstrându-se

BDD-A29265 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

totuși denumirea „limbă moldovenească”. În 1932, a fost retipărită gramatica limbii moldovenești care nu era altceva decât gramatica limbii române – în mod semnificativ din comitetul științific care a scris aceasta lucrare făcea parte și Leonid Madan, cel care cu doar câțiva ani înainte susținea că limbile română și moldovenească sunt total diferite. În 1938, în RASSM s-a revenit brusc, cu pușca, la curentul moldovenizator și la așa-zisa „limbă moldovenească”.

1.5. De altfel, înființarea RASSM a semnalat, în mintea politrucilor savanți sovietici, cristalizarea unui nou argument împotriva Unirii Basarabiei cu România. Astfel, după încheierea războiului civil din Rusia Sovietică, a fost formulată „teoria” conform căreia majoritatea populației din Basarabia constituia un grup etno-național distinct în raport cu cel românesc, iar înglobarea basarabenilor într-un stat românesc unitar le-a uzurpat dreptul lor la autodeterminare națională. Prin urmare, sovieticii au renunțat, pe la mijlocul anilor 1920, la argumente juridice, politice și chiar etnice în apărarea pretențiilor lor asupra Basarabiei și au început să-și elaboreze propria lor viziune a „moldovenismului”, poziție antiistorică și opusă opiniei intelectualilor ruși, inclusiv liderului acestora, V.I. Lenin, care recunoșteau apartenența basarabenilor la poporul român.

Chiar dacă în două opere definitorii asupra istoriei și etnografiei Basarabiei, publicate după revoluție [13], etnograful rus L.S. Berg considera eticheta de *moldovean* ca pe ceva pur geografic și nicidecum etnic: moldovenii sunt români ce locuiesc în Moldova, Basarabia și părțile învecinate ale guberniilor Podolia și Herson; un număr mic locuiesc de asemenea în gubernia Ekaterinoslav; elemente dialectale nesemnificative îi deosebesc de românii din Valahia, numiți și valahi [14]. Vladimir Dembo, în pofida opiniei lui L.S. Berg, dar din considerente geopolitice, susține că între români și moldovenii din Basarabia există prea puține afinități din cauza înglobării acestora din urmă în Imperiul Rus cu o sută de ani în urmă [15]. Iar în altă lucrare același Dembo a adus două argumente noi în favoarea cedării Basarabiei de către români Uniunii Sovietice: în primul rând, el susținea că moldovenii nu reprezentau atât o națiune aparte, cât o clasă socială aparte, întrucât populația moldovenească din Basarabia ar fi fost formată mai ales din țărani refugiați din Valahia și Moldova vestică din cauza asupririi sociale și stabiliți la est de Prut cu un secol în urmă, descendenții acestor țărani liberi având astfel prea puține în comun cu foștii lor stăpâni de la vest de Prut [16]. În al doilea rând, Dembo era de părerea că țăranii refugiați care formau baza identitară a Moldovei moderne nu se opriseră la Nistru, ci se așezaseră și în regiunea Transnistria, înglobată după 1924 în RASSM. Astfel, populația RASSM era „îndeaproape înrudită, prin legături de sânge, cu populația Basarabiei” [17].

Ulterior, pseudoteoria lui V. Dembo și-a aflat continuare teoretică în scrierile lui N.S. Derjavin, membru titular al AȘ a URSS, specialist în etnogeneza slavilor, autorul studiului Despre originea poporului moldovenesc, în care susținea că moldovenii ar fi „descendenții direcți ai populației locale slave străvechi”, iar „limba moldovenească” ar fi „limbă de proveniență slavă”, întrucât nu există probe istorice „de a vedea la temelia nucleului istoric al norodului moldovenesc vreun alt norod, decât slav” [18] și ale altui „teoretician” rus, A. D. Udalțov, care argumenta, la o sesiune din august 1945 a Institutului de Istorie, Limbă și Literatură desfășurată la Chișinău, că „poporul moldovenesc”, deci și limba sa, s-au format ca urmare a „încrucișării” elementelor vestice latine cu elemente estice slave” [19], concepția acestuia fiind o continuare a opiniei etnografului S. P. Tolstov [20].

Interesele geopolitice ale URSS au determinat conducerea sovietică de partid de la Moscova să recruteze, pe de o parte, un număr impresionant de savanți cu renume dar obedienți față de regim, iar pe de alta, cadre locale – în majoritate semianalfabeți, oportuniști și cozi de topor, pentru a demonstra existența unui „popor moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, cu caracteristici distincte în raport cu poporul român și limba română. În acest scop, încă în 1939, *Comitetul Științific Moldovenesc* a fost reorganizat în *Institutul Moldovenesc de Cercetări Științifice în Istorie, Economie, Lingvistică și Literatură*, institut care a stat la baza viitoarelor institute academice de istorie, de economie și de filologie.

1.6. Românii și limba română aveau să fie din nou victimele cruntei rusificări și ale vendetei bolșevice după constituirea, la 2 august 1940, a Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (RSSM), prin ocuparea Basarabiei de Uniunea Sovietică și „unirea” sa cu RASSM.

În anii postbelici, elucubrațiile teoretice și fanteziile istorice din RASSM au fost preluate și „fundamentate științific” în lucrări despre istoria Moldovei semnate de N.A. Mohov, A.M. Lazarev, V.I. Țaranov [21] etc. După reocuparea Basarabiei în 1940, polemica privitoare la identitatea poporului dintre Prut și Nistru și la denumirea limbii a continuat în chiar forme marxist-leniniste. Astfel, în 1964 savanții români au găsit o cale de a repune problema Basarabiei publicând notele lui Karl Marx despre români, note care menționau nedreptatea anexării Basarabiei în 1812. Tot acum, conducerea de le București pune în fața Moscovei

BDD-A29265 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

problema retrocedării tezaurului și arhivei de partid, fiind discutată tangențial și problema Basarabiei, iar la Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova a fost pusă problema revenirii la alfabetul latin, a fost luată în discuție situația deplorabilă a limbii române în RSSM, reducerea domeniilor de funcționare a limbii române, transformarea școlilor naționale în școli mixte etc., ceea ce a determinat CC al PC a Moldovei să adopte Hotărârea din 23 decembrie 1965 „Cu privire la starea educării marxist-leniniste a oamenilor muncii și măsurile pentru îmbunătățirea ei", în care se dau indicații categorice Academiei de Științe în vederea elaborării unor studii istorice și filologice asupra acestor probleme. Astfel, ca urmare a acestei decizii, în 1974 a fost publicată la Chișinău sub semnătura istoricului Artiom Lazarev volumul *Statul moldovenesc sovietic și problema Basarabiei* care constituie până în prezent o sinteză a argumentelor „moldovenizatoare".

Așadar, după cel de-al Doilea Război Mondial și mai ales după Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească din 14-15 octombrie 1965, istoricii sovietici din RSSM și-au elaborat, la indicația CC al PC a Moldovei, concepția proprie despre identitatea etnică a moldovenilor, inspirându-se din teoria istoricului rus A.D. Udalțov care susținea că poporul moldovenesc și limba moldovenească reprezintă o simbioză a elementelor latine și a celor est-slave, deosebindu-se astfel de poporul român și de limba română [22]. Totodată, în circuit au fost lansați termenii *națiunea moldovenească burgheză* și *națiunea moldovenească socialistă* [23].

În opinia lui A.M. Lazarev, ideologul principal al „moldovenismului" sovietic, după anexarea Basarabiei din 1812 de Imperiul țarist și până în 1918, „națiunea burgheză moldovenească s-a format paralel și concomitent cu națiunea burgheză română. Cu toate acestea procesele respective s-au produs în mod independent unul în raport cu altul. Moldovenii din Basarabia și cei de pe malul stâng al Nistrului nu au participat și nici nu puteau participa la constituirea națiunii române, tot așa cum românii nu au participat și nu au putut participa la constituirea națiunii moldovenești" [24].

Mai mult, N.A. Mohov, unul dintre autorii de bază ai falsului despre etnogeneza moldovenilor și în problema falsificării istoriei românilor [25], îi separă în mod diabolic, încă din secolele II-III e.n., pe viitorii români de viitorii moldoveni, și anume: românii ar provenii de la dacii romanizați, numiți de străini – valahi, iar moldovenii, inclusiv limba lor – din simbioza volohilor cu slavii de est. Așadar, nu de la Râm, ci de la volohi ne tragem!

După plăsmuirea diabolică a etnogenezei moldovenilor, fabricarea națiunii burgheze moldovenești (nu într-un stat național, ci într-o gubernie țaristă oprimată, fără limbă literară și fără dreptul de a o folosi în administrație, școală, biserică etc., fără conștiință națională, în condițiile unei rusificări galopante etc.) și a națiunii socialiste moldovenești (fără scriitori de valoarea clasicilor, care ar fi creat o limbă literară, fără o limbă maternă exemplară, fără posibilitatea de a-și valorifica moștenirea culturală și literară, fără conștiință națională etc.) au fost realizate printr-un gest de iluzionist, tot așa cum s-a procedat la fabricarea altor națiuni și limbi sovietice: națiunea carelă și limba carelo-fină, nu finlandeză; națiunea și limba tadjică, și nu iraniană modernă etc. Prin urmare, limba „moldovenească" – limbă est-romanică mai de răsărit decât româna – a fost creată din falsuri (dezvoltarea în condiții istorice, geografice și politice noi, influențe și împrumuturi masive din limbile rusă și ucraineană etc.).

2.0. Dacă în perioada sovietică promovarea ideii moldovenismului era parțial justificată pentru conservarea identității, deși mulți intelectuali care promovau această doctrină erau învinuiți de naționalism local sau românesc camuflat (evident, cu excepția ideologilor oficiali ca A. Lazarev, N. Mohov etc.), în prezent, a promova moldovenismul înseamnă a adera la o doctrină istorică depășită, la o ideologie de stat perimată și a dispune de o viziune patologică asupra lumii.

În linii mari, am putea conchide că în procesul de falsificare a istoriei românilor din Basarabia și din Transnistria istoricii sovietici au apelat la doctrina moldovenismului care include câteva elemente: 1) negarea originii comune a românilor din perioada medievală, deși primele izvoare scrise care se referă la populația de la est de munții Carpați o numește „valahi/volohi", denumire folosita și pentru locuitorii din interiorul arcului carpatic și de la sud de Carpați; 2) negarea unirii principatelor Valahia și Moldova din 1859 și apariția României; 3) respingerea validității unirii Basarabiei cu România în anul 1918, considerându-se că Basarabia – deși această provincie își pierduse orice formă de autonomie încă din 1828 – a rămas continuatoarea statului medieval Moldova [26].

După declararea Independenței, nostalgicii, forțele ostile independenței și ignoranții au continuat să mizeze pe ideea existenței unei „limbi moldovenești" și a unui „popor moldovenesc". Și au procedat în acest fel din cauză că erau fie îndoctrinați de ideologia sovietică, fie în serviciul agenturilor rusești, fie ignoranți (dar mai puțin probabil).

Dacă până adineaori adepții moldovenismului erau, de cele mai multe ori, străinii, nostalgicii și agenții regimului sovietic, în prezent aceștia sunt oameni politici, mulți dintre care la declararea Independenței

BDD-A29265 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

nu aveau decât 20-30 de ani, şi nu ne rămâne decât să-i bănuim de colaboraţionism cu forţele străine, ostile independenţei Republicii Moldova, forţe care, fiind conştiente de ireversibilitatea revenirii la URSS, fac tot posibilul pentru a ţine Republica Moldova în zona de influenţă politică şi economică a Rusiei, chiar dacă aceasta se declară susţinătoare ardentă a principiilor democratice, rămânând în realitate tot atât de avidă de teritorii străine ca şi predecesoarea sa, URSS (a se vedea în această ordine de idei agresiunea Rusiei asupra Republicii Moldova, a Georgiei şi a Ucrainei).

3.0. Limba română literară, în forma ei îngrijită, scrisă sau vorbită, este, în general, o limbă *unitară.* Această *unitate* a limbii noastre, trăsătură remarcată şi subliniată de numeroşi lingvişti români şi străini, este mai pregnantă, în comparaţie cu alte limbi romanice şi/sau neromanice europene (care pot prezenta deosebiri regionale mult mai mari). Evident, *unitatea* nu exclude *varietatea,* în sensul că există în interiorul limbii române *deosebiri* regionale, acestea fiind grupate în trei graiuri: *muntenesc, bănăţean* şi *moldovenesc*, iar după alţii, numărul lor ar fi de patru graiuri, adică cele trei amintite + cel *crişean* (Emil Petrovici); în fine, se identifică şi un al cincilea grai, *maramureşean,* inclus în tabloul dialectal românesc de Sever Pop [27].

În această ordine de idei amintim că niciun lingvist-dialectolog român sau străin nu a identificat vreodată un grai *basarabean* şi, cu atât mai puţin, o limbă basarabeană („moldovenească"!), pentru simplul motiv că graiul vorbit în Basarabia este unul şi acelaşi cu graiul vorbit în Moldova, provincie istorică a statului unitar român România, sau în alte zone mai restrânse ale României. Dacă în tabloul dialectal românesc nu există un grai *basarabean*, cu atât mai mult nu există o limbă basarabeană literară: limba literară vorbită azi în Basarabia este şi trebuie să fie limba română literară.

4.0. În raport cu denumirea limbii, situaţia nu este chiar atât de complicată, aici intervenind nu atât factorul obiectiv, cât cel subiectiv, de natură politică – interesul unor anumiţi indivizi. Este adevărat că, după formarea Moldovei medievale, s-a încercat ca limba vorbită aici să fie numită „limbă moldovenească". Acest glotonim nu era utilizat în sens terminologic sau cu scopul de a denumi o altă realitate decât cea denumită de sintagma „limbă română" sau „valahă", ci pentru a denumi limba română vorbită în Moldova. Mai mult decât atât, cărturarii medievali erau conştienţi de existenţa unei limbi literare unice, româneşti, şi căutau să scrie astfel încât lucrările lor să fie înţelese de către toţi vorbitorii de limbă română, indiferent de originea lor provincială.

Evident, alături de sintagma „limbă română" era utilizată sintagma „limbă moldovenească" cu sensul „limbă română vorbită în Moldova".

În fine, să reţinem că sintagmele *limbă română* şi *limbă moldovenească* se aflau în raport de complementaritate până la mijlocul secolului al XIX-lea, adică erau folosite alternativ în calitate de sinonime, realitate specifică pentru Moldova, dar nu şi pentru Muntenia sau Transilvania. Odată cu Unirea Principatelor din 1859, îmbinarea *limbă română* s-a generalizat, obţinând, totodată, statut terminologic. De acum înainte, îmbinarea *limbă moldovenească* se întâlneşte sporadic, iar adjectivul *moldovenesc* nu se mai foloseşte cu referire la limbă, ci numai ca atribut al unor substantive de tipul *oraş*, *târg*, *grai*, *localitate*, *pronunţie*, *sat*, *specific*, *vorbire* etc.

5.0. Totodată, se cere să amintim că înfiinţarea *Comitetului Ştiinţific Moldovenesc* (1926), a *Institutului Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice în Istorie, Economie, Lingvistică şi Literatură* (1939), a *Bazei Moldoveneşti de cercetări ştiinţifice a Academiei de Ştiinţe a URSS* (1946), a *Filialei Moldoveneşti a Academiei de Ştiinţe a URSS* (1949) şi *a Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti* (1961) au avut drept scop principal „fundamentarea" ştiinţifică a existenţei a două limbi est-romanice – moldovenească şi română – şi a două popoare est-romanice – moldovenesc şi român, inclusiv a două etnogeneze distincte – românii sunt valahi şi continuatori ai dacilor romanizaţi, iar moldovenii au apărut din volohi, continuatori ai dacilor liberi, prin simbioză cu slavii de est. Acestea erau două aberaţii cu tentă ştiinţifică elaborate pentru a justifica raptul Basarabiei din 1812 şi 1940, iar Academia de Ştiinţe a fost creată tocmai pentru a demonstra aceste neadevăruri.

Mai mult, nu este accidental faptul că primele institute academice au fost create pe baza unui institut existent (*Institutul Moldovenesc de Cercetări Ştiinţifice în Istorie, Economie, Lingvistică şi Literatură*) şi aveau o singură misiune: „să ne elaboreze" limba şi literatura noastră „moldovenească", istoria noastră naţională în conformitate cu interesele URSS, pe baza teoriei naţionale leniniste. Pentru a realiza acest deziderat „ambiţios" au fost antrenaţi specialişti de la Moscova, savanţi autohtoni, dar mai ales politrucii de orientare lingvistică proletcultistă din Transnistria, deşi aceştia nu dispuneau de probe ştiinţifice, în afară de falsuri, minciuni şi diversiuni ştiinţifice. Din aceste considerente suntem în drept să formulăm următoarea concluzie: „filologia şi istoria sovietică moldovenească" sunt un fals, o minciună „ştiinţifică", iar în ultimă instanţă nu sunt decât o diversiune şi o perversiune ştiinţifică, machiată din abundenţă cu „ideologie pro-

BDD-A29265 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

letară", „prietenie dintre popoare" și „viitorul luminos" al oamenilor muncii. Toate instituțiile științifice de orientare umanistică erau declarate ideologice și ținute în permanență sub controlul sever al politrucilor de la ideologia partidului unic. Acestea sunt în linii mari probele pentru care nu susțin ideea celebrării jubileului de 70 de ani ai AȘM.

Evident, organizarea Academiei de Științe a avut și un impact pozitiv asupra evoluției în continuare a științei în republică – mai ales a științelor exacte și a științelor naturii, diversificării domeniilor de investigații, dezvoltării cercetărilor fundamentale în ramurile moderne ale științei contemporane, valorificării patrimoniului științific, istoric și cultural, inclusiv în soluționarea unor probleme de lingvistică și de literatură, a implementării în economia națională a rezultatelor cercetărilor științifice.

Înainte de a încheia aceste rânduri, este necesar să menționez că ideologia comunistă, politica națională leninistă au dat faliment, probă supremă a acestei concluzii servește dispariția URSS de pe mapamond, iar odată cu dispariția URSS Academia de Științe s-a eliberat de sub tutela ideologică a partidului unic.

În fine, aș mai avea o doleanță. Mi-aș dori să ajungem la vremea când toate drepturile asupra problemelor referitoare la știință în general și la lingvistică, literatură, istorie, cultură și etnologie să fie declarate ca fiind de competența Academiei, pentru a exclude orice imixtiune a politicului în domeniile respective. Aceste drepturi urmează să fie transmise Academiei printr-o decizie specială a Parlamentului, iar dispozițiile în cauză să aibă statut de lege.

BIBLIOGRAFIE ȘI NOTE

1. În această ordine de idei este concludentă organizarea Conferinței Științifice Internaționale „Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale", 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași de către Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Istorie, Stat și Drept; Academia Română, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol"; Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu" din Chișinău. A se vedea materialele conferinței: Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale, 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași. București: Editura Academiei Române, 2014.

2. Bahnaru V. Meandrele culturii românești din Basarabia de sub ocupație țaristă. În: Basarabia – 1812. Problemă națională, implicații internaționale, 14-16 mai 2012, Chișinău – Iași. București: Editura Academiei Române, 2014, p. 631-653.

3. A se vedea în această ordine de idei: Margela Ș. Российско-румынская грамматика. Gramatica Rusească și Rumânească, (St Petersburg, 1827), care nu reprezintă, în realitate, decât un elementar manual de limbă rusă tradus în limba română scrisă cu caractere chirilice, fiind utilizat în învățământul din Basarabia până la 1840; Ghinculov I. Начертание правил валахо-молдавской грамматики (St Petersburg, 1840); Doncev I. Cursulu primitivu de limbă rumână compusu pentru sholele elementare și IV clase gimnasiale. Chișinău, 1865, elaborat și publicat cu caractere latine.

4. Varta I., Dragnev D. Istoria Românilor. Epoca modernă. Chișinău: Civitas, 2005, p. 117.

5. Arhiva Centrală Istorică de Stat a URSS din St. Petersburg, fond. 733, reg. 78, d. 1043; apud: Iova I. I. Doncev și istoria apariției manualelor lui. În: Revistă de lingvistică și știință literară. nr.1, 1993, Chișinău.

6. Arhiva regională din Odessa, f. nr 150, op. 1, unitate de păstrare 811.

7. În problema politicii lingvistice din RASSM a se consulta: Negru Elena. Politica etnoculturală în RASS Moldovenească. Chișinău: Prut Internațional, 2003, p. 31; Bahnaru V. Calvarul limbii române în timpul dominației sovietice (studiu și documente de arhivă). Chișinău: Elan Poligraf, 2015, p. 5-74.

8. Corbu H. Permanența moștenirii literare. În: Filologia sovietică moldovenească. Chișinău: Știința, 1974, p. 134.

9. Negru Elena, Op. cit., p. 32.

10. Державин К. Н. Литературное строительство в социалистической Молдавии. În: Труды Института славяноведения Академии Наук СССР, 1932, nr. l, p. 239.

11. Popper K. R. Logica cercetării. Trad. rom. M. Flonta, Al. Surdu, E. Tivig. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 50.

12. În acest context este necesar să menționăm că scriitorii din perioada dată practicau o limbă română literară, cu nimic inferioară românei din Regatul Român, chiar dacă mai făceau uz de unele elemente regionale (caracteristică specifică, de altfel, tuturor literaturilor lumii) și de unele rusisme. În această ordine de idei sunt concludente scrierile semnate de Mihail Andriescu (1898–1934), Mihai Baluh (1894–1943), Iacob Doibani (1913–1968), Nistor Cabac (1913–1941), Alexandru Caftanachi (1910–1943), Pavel Corneliu (1883-1943), Ion Corcinschi (1915–1943), Constantin Coșărău (1862–1934), Samuil Lehtser (1901–1943), Toader Mălai (1890–1942) etc. A se vedea în această privință: Cântăreți ai primelor cincinale. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1974.

13. Берг Л.С. Бессарабиа: страна, люди, хозяйство. Петрогад: Огни, 1918; Берг Л. . Население Бессарабии: этнографический состав и численность. Петрогад: Российская Академия Наук, 1923.

14. Берг Л. С. Население Бессарабии…, p. 29.

15. Дембо В. Никогда не забыть! Кровавая летопись Бессарабии. Москва: Красная Новь, 1924; Державин К. Н., Литературное строительство в социалистической Молдавии. În: Труды Института славяноведения Академии Наук СССР, 1932, nr. l, p. 239-296.

16. Дембо В. Советская Молдавия и Бессарабский вопрос. Москва: Издательство отдела Общества бессарабцев, 1925.

17. Ibidem, p. 15; Державин Н.С. Происхождение молдавского народа». În: Советская наука, № 12, 1940,

BDD-A29265 © 2016 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)

p. 7. Citat după: Ciobanu I. Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești". În: Moldova socialistă din 22 martie 1950.

18. Informaţia despre aceşti „savanţi" şi „teoriile" lor a se vedea în: Negru Gh. Politica etnolingvistică în R. S. S. Moldovenească. Chişinău: Prut Internaţional, 2000, p. 85.

19. Удальцов А.Д. Теоретические основы этногенетических исследований. In: Ученые записки Института истории, языка и литературы». T. 1, Chişinău, 1948, p. 12. Citat după: Ciobanu I. Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești". În: Moldova socialistă din 22 martie 1950.

20. Толстов С.П. «„Нарцы" и „волохи" на Дунае». În: Советская этнография", t. 2, Moscova, 1948, p. 35-37. Citat după: Ciobanu I. Despre unele probleme ale dizvoltării limbii moldovenești". În: Moldova socialistă din 22 martie 1950.

21. Лазарев А. Формирование молдавской буржуазной нации. Кишинев: Штиинца, 1978, 220 p.; Мохов Н.А. Молдавия эпохи феодализма. (От древнейших времен до начала XIX века). Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1964, 440 p.; Mohov N.A. Studii de istorie asupra formării poporului moldovenesc. Chişinău: Cartea Moldovenească, 1983, 136 p.; Царанов В.И. (ред.) История Молдавской ССР с древнейших времен до наших дней. Кишинев: Штиинца, 1984, 551 p. etc.

22. Кушко А., Таки В. „Кто мы?" Историографический выбор: румынская нация или молдавская государственность? În: Ab Imperio. 2003, nr. 1, p. 485-495. A se vedea şi: Cojocaru Gh. E. „Dezgheţul" lui N. Hruşciov şi problema Basarabiei. Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 6.

23. Лазарев А. Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос. Кишинев, 1974.

24. Ibidem.

25. Мохов Н. А. Молдоване. Кишинев: Картя молдовеняскэ, 1977.

26. Cojocaru Gh. „Dezgheţul" lui N. Hruşciov şi problema Basarabiei. Târgovişte: Editura Cetatea de Scaun, 2014, p. 10; 30http://mo.uncyclopedia.info/wiki/Moldovenism.

27. Bulgăr Gh. Problemele limbii literare în concepţia scriitorilor români. Bucureşti: Editura Didactică şi Pedagogică, 1966, p. 81-185; Gheţie I. Baza dialectală a limbii române. Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 377-622; Gheţie I. Istoria limbii române literare. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978, p.188-217; Ivănescu G. Istoria limbii române literare. Iaşi: Edita Junimea, 1980; Ivănescu G. Studii de istoria limbii române literare. Iaşi: Junimea, 1989; Macrea D. Contribuţii la istoria lingvisticii şi filologiei româneşti. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978, p. 123-444; Mihăescu N. Dinamica limbii române. Bucureşti: Albatros, 1976; Rosetti A. Istoria limbii române. Bucureşti: Editura ştiinţifică şi enciclopedică, 1978 etc.

Eleonora Romanescu. A*rmenia. Ţahotzor*, u.p. 120 × 165 cm, 1972

BDD-A29265 © 2016 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:20:45 UTC)